

BUREBISTA, APĂRĂTORUL ȘI UNIFICATORUL DACILOR

BUREBISTA, THE DEFENDER AND UNIFIER OF THE DACIANS

Lect.univ.dr. habil. Mădălina STRECHIE*

Burebista a fost fondatorul unui veritabil imperiu al dacilor la nord de Dunăre, fiind nu numai primul unificator al dacilor care i-a coagulat într-un stat, cu un centru de putere, cu legi și cu religie comună, ci și mai mult de atât, Burebista a fost și primul dintre toți tracii care a reușit să fondeze o veritabilă putere regională în lumea vastă a Antichității europene. Strălucitul om de stat este un model de lider european, fiind chiar egalul lui Caesar, deoarece i-a învins pe celți/gali la fel ca marele general și politician roman. Burebista a apărat frontierele tuturor dacilor, oprind marea migrație celtică/galică, transformând teritoriile dacilor într-o insulă dacică, puternică și unitară, valul celtic/galic revărsându-se mult la sud de Dunăre, departe de granița Daciei lui Burebista. Statul dac burebistan a fost înfăptuit de capacitatea militară și reformatoare a creatorului, care a lăsat moștenire acestui spațiu carpato-danubiano-pontic idealul unității, demonstrând, prin faptele sale și prin creația sa imperială, că puterea și apărarea stau întotdeauna în unitate.

Burebista was the founder of a genuine empire of the Dacians north of the Danube, not only the first unifier of the Dacians who coagulated them in a state, with a centre of power, with laws and a common religion, but more than that, Burebista was the first of all Thracians to succeed in founding a true regional power in the vast world of European antiquity. The brilliant statesman is a model of European leader, being even equal to Caesar, because he defeated the Celts/Gauls like the great Roman general and politician. Burebista defended the borders of all Dacians by stopping the great Celtic/Gallic migration, transforming the Dacian territories into a Dacian Island, strong and unitary, the Celtic/Gallic wave flowing far south of the Danube, far from the border of Burebista's Dacia. The Dacian state of Burebista was created by the military and reforming capacity of the creator, who bequeathed the ideal of unity to this Carpathian-Danubian-Pontic space, proving by his deeds and his imperial creation that power and defence always stand in unity.

Cuvinte-cheie: dacii de nord; conducători militari; conflicte; monarhie; imperiu; unificarea triburilor; reforme; stat militarizat.

Keywords: Northern Dacians; military leaders; conflict; monarchy; empire; unification of tribes; reforms; militarized state.

Studiul de față își propune să aducă din nou în atenția istoriografiei personalitatea remarcabilă a lui Burebista, primul unificator al triburilor trace, creatorul primului stat dac unitar. Ignorat pe nedrept de cercetătorii de astăzi, Burebista a fost un vizionar și un veritabil făuritor de țară, chiar de națiune, demonstrând că statul este superior, tocmai prin unirea națiunii sale, oricăror uniuni de triburi, indiferent cât de numeroase ar fi ele. În contextul Antichității clasice, Burebista se înscrie cu succes

în galeria marilor lideri din Europa, un strateg la fel de talentat ca și Pericle (mai ales că Dacia lui era mult mai importantă din punct de vedere teritorial și militar, față de talasocrația primului dintre strategii Atenei), un politician la fel de ambițios ca și unicul Caesar (cuceritorul întregii Galii, dar mai ales vizionarul unei Rome mondiale), a fost și un pionier ca nimeni altul până la el (asemenea lui Alexandru cel Mare, cuceritorul lumii), iar ca reformator și fondator de națiune este asemenea lui Darius I (cel mai mare dintre liderii antici), mai ales că ambii au oferit națiunii lor o religie monoteistă, unificând astfel și spiritele supușilor lor.

Așadar, ținând cont de toate aceste considerente expuse mai sus, subiectul Burebista este foarte generos pentru cercetarea științifică, având la

*Universitatea din Craiova

e-mail: madalinastrechie@gmail.com;
madalina.strechie@edu.ucv.ro

dispoziție și o bibliografie generoasă, chiar dacă, în proporție covârșitoare, din secolul trecut și exclusiv românească. Așa cum Caesarului i se dă ce este al Caesarului, tot astfel, datorită similitudinilor faptelor celor doi lideri politici și militari, este necesar să îi oferim și lui Burebista atenția care i se cuvine, fiind de neegalat în faptele sale de vreun al dac sau de vreun urmaș al dacilor.

Dedicăm acest studiu *in memoriam*, războinicului special, PAVEL CORUȚ, un mare admirator al dacilor, un talentat scriitor, un veritabil patriot și un model pentru cititorii săi, care, acum, scrie aventurile eroilor săi, îngerilor. Ne exprimăm profundul regret pentru trecerea Domniei Sale în eternitate, acum fiind plecat în lumea stelelor.

Numele unificatorului și semnificația sa

Nomen est omen (Numele este predestinare - n. trad.) este un vechi dicton latin, care se aplică pe deplin marelui lider al tuturor tracilor, Burebista, fiind singurul dintre toți tracii care a reușit unificarea unor triburi trace (dicii) într-un singur stat.

Potrivit majorității istoricilor români, dintre care se distinge, cu precădere, cercetătorul Ion Horațiu Crișan, Burebista a fost „o mare personalitate” (Crișan 1975, 58), numele liderului dac anunțând faptele mărețe ale acestuia. Astfel, potrivit lui Strabon, care, în *Geographia* sa, menționează numele ilustrului lider politic și militar: „Boerebistas, bărbat get, luând conducerea neamului său, a ridicat pe oamenii aceștia ticăloșiți în nesfârșitele războaie și i-a îndreptat prin abținere și sobrietate și ascultare de porunci (legi), așa încât în câțiva ani a întemeiat o mare împărăție și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine...” (Crișan 1975, 61)

Istoricul citat mai sus, și nu numai Domnia Sa, face o cercetare a numelui foarte amănunțită și pertinentă, având următoarele interpretări privind semnificația numelui de Burebista:

a. „cel strălucit”; b. „cel nobil”; c. „cel puternic”, făcând studii de lingvistică comparată, apelând și la sanscrită, unde există cuvântul *bhurih*=îmbelșugat, puternic, mult și *bho-s-k* (similar cu *bostes* de la daci-s.n.), care desemna *strălucit, nobil, bine cunoscut* (Crișan 1975, 62). Toți istoricii care s-au ocupat de subiectul Burebista au ajuns la aceeași concluzie ca Ion Horațiu Crișan, în ceea ce privește numele (Berciu 1979, 7-10) (Vulpe 1968, 33-55) (Petolescu 2010, 43-58) care ar fi însemnat „cel puternic și strălucit”, demonstrat și prin faptele

lui Burebista, care a fost cel mai mare și mai strălucit dintre toți tracii, nu numai dintre toți dacii.

Celor trei semnificații, considerăm că este corect a o adăuga și pe cea de-a patra, foarte evidentă, de aceea ar fi fost ignorată, pentru că era cea mai simplă traducere a numelui, anume d. „conducătorul burilor” sau „cel mai strălucit dintre buri”, mai ales că burii au aparținut triburilor dace. Argumentăm această semnificație prin tradiția războinică indo-europeană a numelor. Se cunoaște foarte clar că arienii aveau apelativul de *bharata*, pentru șefii de trib, întotdeauna cu atribuții militare. Acest lucru este demonstrat de cea mai lungă epopee a umanității *Mahabharata*, tradusă și prin *marele război*.

Așadar, calitățile militare erau o condiție *sine qua non* pentru liderii antici, lucru demonstrat și de celți, cu care Burebista a avut campanii numeroase. Astfel, cam fiecare conducător de trib celtic purta și apelativul de *rix*, care este mai mult comandant militar, mai puțin *rege*, cunoscut fiind că celții nu au avut niciodată un regat unitar. Dacii aveau gradul de *tarabostes* (similar cu *bharati*, de la arieni), adică nobilii dacilor, care la fel ca și *rix*, de la celți, aveau calitatea de comandanți militari, nobili războinici și lideri politici.

Burebista a fost, după cum se spunea într-un celebru serial, *Urzeala Tronurilor*, primul pe numele lui, chiar primul dintre toți tracii care și-a impus numele în eternitate prin energia și ambițiile sale, oferind prin el însuși semnificația de *cel mai strălucit* dintre toți tracii și dacii la un loc.

Burebista, getul sau dacul?

Sunt numeroase controverse despre nucleul puterii lui Burebista, anume de unde a început regatul Daciei, dacă Burebista era get, adică dincoace de arcul Carpaților, sau dac, din interiorul arcului carpatic. Concluzia nu este clară. Considerăm că Burebista era din afara arcului carpatic, adică era get din Muntenia, dar din Muntenia de Nord, anume din curbura Carpaților, nu din Câmpia Munteniei.

Hadrian Daicoviciu și alți istorici de seamă nu ajung la o concluzie clară cu privire la ramura din care făcea parte Burebista, dacă era get sau dac.

Se pare totuși că baza puterii sale se afla undeva în câmpia Munteniei din sud-est (Daicoviciu 1968, 112), dar exista o putere importantă în vremea aceea și în Transilvania, leagănul Daciei lui Decebal. (Daicoviciu 1968, 114-115)

Aceste două ipoteze cu privire la originea lui Burebista, dacă era get sau dac (Vulpe 1968, 33-55) (Berciu 1979, 7-10) (Petolescu 2019, 43-58) (Crișan 1979, 103-119) (Cicoare 1977-1979, 503-506) (Crișan 1975) (Valea și Nistor 1995-1996, 253-256) au fost vehiculate de majoritatea celor care s-au oprit asupra studiului fenomenului Burebista, niciuna însă nu afirmă o certitudine, din cauza lipsei izvoarelor scrise din acel timp.

Așa după cum am afirmat mai sus, suntem adepții originii gete a mărețului Burebista, dar din ramura geților din Muntenia de Nord, mai precis din Carpații de Curbură, posibil din Munții Buzăului, din următoarele considerente:

- poziția geografică a Carpaților de Curbură îi permitea lui Burebista pătrunderea rapidă în Transilvania, dar și către gurile Dunării și la Marea Neagră, unde avea o bună cooperare cu coloniile grecești (de unde și Decretul despre Acornion) (Crișan 1975) (Daicoviciu 1968); în același timp, avea cale deschisă și spre regiunea Moldovei de astăzi, atât spre regiunea Moldovei românești, cât și spre cea a Republicii Moldova, până la Nistru;

- în Carpații de Curbură sunt foarte multe urme tracice, deci anterioare statului dac întemeiat de Burebista, ceea ce demonstrează că fondarea unui stat avea obligatoriu o tradiție a organizării puterii politice și militare;

- în Munții Buzăului sunt foarte multe construcții religioase tracice și dacice, ceea ce explică reforma religioasă pe care o impune Burebista, odată cu statul său. Adorarea lui Zamolxis începe odată cu Burebista, așadar putem presupune că și Muntele Sacru sau *Kogaionon* a început să fie adorat tot din această perioadă de către daci. Cultul lui Zamolxis presupunea existența unor peșteri sau firide în munți, o cerință a cultului, ceea ce în Munții Buzăului există, unele peșteri nefiind explorate pe deplin nici în ziua de astăzi.

Deasemenea, numirea unui Munte Sacru, pentru daci, presupunea niște fenomene impresionante, pentru oamenii de rând, care să-i confere epitetul de sacru. Aceste fenomene există și astăzi în Munții Buzăului și în Carpații de Curbură și amintim câteva: Vulcanii Norioși de la Berca, Focul Viu de la Lopătari, Dealul de sare, peisajul de la Bozioru, chihlimbarul de la Colți, regiunea seismică a Vrancei și altele. Din actuala regiune buzoiană, se poate ajunge atât în Transilvania, prin Gura Teghii, cât și în Vrancea și Moldova, prin Bisoca.

Mai mult, zăcămintele de sare de la Dealul de sare, aflat în comunele Mânzălești, Lopătari, dar și de-a lungul satelor Sări, Sărulești, Meledic, le ofereau dacilor o resursă economică extrem de importantă, cu care, cel mai sigur, făceau comerț cu grecii de la Marea Neagră, și nu numai. Economic, zona era foarte generoasă, pentru că un stat avea nevoie de resurse economice pentru a se susține. Comerțul cu coloniile grecești era mult mai favorizat pentru dacii de dincoace de Carpați, decât pentru dacii de dincolo de Carpați;

- în toată regiunea Carpaților de Curbură există și astăzi vii, despre care Strabon spunea că: „geții ...s-au lăsat convinși să-și stârpească viile și să-și ducă viața fără vin.” (Crișan 1975, 151) Distrugerea viilor era necesară pentru a distruge obiceiul tracilor, implicit al dacilor, de a bea vin, obicei numit de romani *mos Tracicum*, care presupunea că vinul era consumat în cantități foarte mari, fără a fi îndoit cu apă sau cu miere, după obiceiul roman. Acest obicei tracic era peste tot în Balcani, inclusiv Alexandru cel Mare l-a împrumutat, deci și grecii l-au îmbrățișat. Mai mult, însuși zeul vinului Dionysos, deși este din panteonul grec, el era trac, de origine, ca și Orfeu.

Așadar, distrugerea viilor a început de pe teritoriul lui Burebista, după care s-a extins peste tot pe unde s-a întins puterea sa. Solul Carpaților de Curbură este și astăzi foarte propice culturii viței-de-vie, amintim zona viticolă a Vrancei, dar și cea de la Pietroasele, Merei, Istrița din județul Buzău etc.

- apropierea Buzăului de zona Prahovei, în special de Munții Bucegi, unde au fost descoperite numeroase artefacte tracice și dacice;

- complotul de asasinare a celui mai strălucit dintre daci a fost posibil din cauza tarabostes din Transilvania, care au profitat cel mai mult după moartea lui Burebista, considerat un străin, deoarece ar fi fost get, pentru că nucleul următorului stat dac afirmându-se în Transilvania, care nu-i va coagula și pe dacii liberi, aflați în regiunea delimitată de Carpații de Curbură și Moldova. *Cui profuit (Cui i-a folosit - n. trad.)* moartea lui Burebista? Centrului din Transilvania, (centrul din Munții Orăștiei) (Daicoviciu 1968, 110), singurul centru politic al dacilor, din cele patru sau cinci care s-au desprins din imperiul lui Burebista, după asasinarea extraordinarului lider, care s-a constituit într-un regat.

Așadar, având în vedere aceste argumente, nu este eronat să îl considerăm pe Burebista un get, deci din ramura dacilor de dincoace de Carpați, ceea ce explică viziunea măreață a puterii sale, care nu era închisă în arcul Carpaților, din contră puterea sa a înglobat întreg arcul carpatic, având drept granițe Marea Neagră, Tisa, Nistru, Dunărea în întregime, deoarece îi controla izvoarele (fluviu care avea un rol sacru în mentalitatea dacilor) și munții de dincolo de ea. Burebista a fost cel care a văzut granițele Daciei dincolo de moșiile aparținând tarabostes, care, din păcate, nu i-au împărțit viziunea sa măreață.

Imperiul lui Burebista

Reforme pentru fundamentele statului tuturor dacilor

Burebista a realizat prima unire a geto-dacilor, foarte rapid, ajungând să creeze prima și „cea mai mare putere barbară din Europa” (Crișan 1975, 62). Pentru întemeierea unei puteri care nu mai existase până atunci în lumea tuturor tracilor, nu numai a dacilor, era nevoie de un model instituțional. De aceea modelul lui Burebista a fost, potrivit lui Hadrian Daicoviciu, „modelul statelor răsărite pe ruinele Imperiului lui Alexandru cel Mare” (Daicoviciu 1968, 97). Așadar, creația statală a lui Burebista era o monarhie militară, cu o puternică amprentă militară, la fel ca regatele elenistice, conduse de *diadohi*, foști generali în falangele lui Alexandru cel Mare.

Orice stat are nevoie de instituții și de reforme (legi) care să îi schițeze existența. De aceea Burebista a înfăptuit patru mari reforme, la fel ca și Darius I cel Mare, titanul perșilor, care a organizat cel mai eficient imperiu, fiind întrecut, ca organizare politică, doar de Imperiul Roman.

Cea mai importantă dintre reformele lui Burebista, la fel ca și în cazul lui Darius I, a fost *reforma religioasă*, deoarece era nevoie să fie urmat de dacii pe care voia să-i unească, ambii lideri impunând o religie monoteistă, în esență: Darius, Zoroastrismul, iar Burebista, cultul lui Zamolxis. Strabon ne descrie că exista, alături de Burebista, Deceneu, care „îi făcea preziceri”. (Crișan 1975, 149) Acesta era colaboratorul cel mai apropiat al unificatorului dacilor, era „marele preot, cu atribuții de veritabil vice rege” (Daicoviciu 1968, 98). Așadar, artizanul reformei religioase a

fost cu siguranță Deceneu, marele preot, dar și un veritabil prim-ministru, care îi oferea consiliere regelui. Reprezenta intelectualul dacilor, la fel cum druzii erau pentru celți, fiind o asemănare izbitoare, în ceea ce privește rolul lui Deceneu, cu rolul și atribuțiile druzilor. La toate civilizațiile indo-europene, exista un șef al cultului religios (*Zoroastru*, mag = preot, la perși, *Druzii*, la celți, *Eforii*, la spartani, *Pontifex Maximus*, la romani, calitate pe care o va exercita însuși împăratul etc.), care avea un rol de decizie în politica statelor acestor civilizații indo-europene. Strabon îl numește *vrăjitor*, dar cu siguranță, Deceneu era ca și Marele Druid al celților, descris de Caesar, care era medic, astronom, astrolog, sfătuitor al regelui și educator al poporului, talmăcitor al voinței zeilor și izvor de înțelepciune. Așa după cum, Darius I cel Mare a reformat Mazdeismul prin Zoroastru, impunând astfel Zoroastrismul, religie monoteistă, dar și etalon al educației perșilor, tot astfel și Burebista, cu înțelepciunea lui Deceneu, a impus dacilor Cultul lui Zamolxis, tocmai pentru ca aceștia să-l urmeze, oferind un punct comun tuturor triburilor dacice. Acum, au fost stabilite și principalele totemuri dacice, în special totemul instituțional – lupul. Spiritele trebuiau, mai întâi, unite, iar cel mai eficient mijloc era religia. Argumentăm acest lucru prin simbolistica socială a lupului, care, singur, nu este un prădător de temut, dar în haită, este un prădător de frunte în lanțul trofic. Burebista a fost lupul alfa, datorită reformei religioase, de aceea a fost urmat de dacii de peste tot, fiind de neînving, până când haita s-a răzvrătit.

Legile de care ne povestește Strabon sunt, cel mai probabil, tot creația lui Deceneu, reformatorul și unul dintre fondatorii instituționali ai Daciei. El este cel care îi convinge pe daci „să-și stârpească viile și să-și ducă viața fără vin” (Crișan 1975, 151), pentru că o națiune are nevoie de organizare în înfăptuirea unui stat, iar o armată are nevoie de disciplină, ierarhie și solidaritate, exact ca o haită de lupi (Strechie 2017b, 369-375). Cu siguranță că unirea dacilor s-a făcut nu numai de bunăvoie, ci și cu forța, din moment ce a avut succes un complot de asasinare a lui Burebista. Cu toate acestea, reforma religioasă o considerăm reformă cheie, fără de care celelalte reforme nu ar fi avut succes. De asemenea, această reformă religioasă este și cea care a dăinuit, chiar și după dispariția lui Burebista. Și în timpul lui Decebal, exista Cultul lui Zamolxis, chiar și

Deceneu, ceea ce demonstrează că Marele Preot al dacilor nu a fost un nume, ci o funcție, așa cum am demonstrat mai sus.

O altă reformă foarte importantă a fost *reforma economică*. Toți marii istorici români care s-au ocupat cu cercetarea dacilor consideră că înfăptuirea statului lui Burebista s-a datorat, în primul rând, unificării economice și, totodată, dezvoltării economice fără precedent până atunci. (Crișan 1975, 7-10) (Daicoviciu 1968, 33-55) (Pârvan 1982) (Valea și Nistor 1995-1996, 253-256) (Berciu 1979, 7-10) (Petolescu 2010, 43-58) (Vulpe 1968) Dacii aveau resurse nenumărate și legături comerciale foarte bune, mai ales cu grecii, dar prin greci, cu celelalte neamuri. O resursă foarte importantă era sarea, dar și metalele prețioase. Metalele prețioase erau resursa principală a dacilor din arcul carpat, de aceea se pare că ei au fost cei care au organizat complotul de asasinare a strălucitului rege, pentru că *Auri sacra fames, (Foamea de aur este blestemată - n. trad.)*, așa după cum spunea Vergilius, iar ei nu au vrut să împartă această resursă cu toți dacii, dar mai ales ca această resursă să fie la dispoziția lui Burebista, un intrus. Deși această reformă a fost foarte importantă pentru înfăptuirea marii puteri a tuturor dacilor, ea a fost una pe termen scurt, deoarece după asasinarea lui Burebista, dar și mult timp după aceea, nu a mai existat o unitate economică a tuturor dacilor, în timpul lui Decebal, dacii liberi aveau legături economice cu Dacia, dar nu se poate vorbi despre o unitate economică. A fost una dintre reformele care au cedat foarte repede după moartea unificatorului dacilor, fiind cel mai probabil și una dintre cauzele asasinării acestuia.

Reforma politică a fost o altă reformă de bază care a presupus două componente: a. *reforma politicii externe* și b. *reforma politicii interne*. Această reformă, încă din timpul vieții lui Burebista, a fost una incompletă și dat dovadă de slăbiciune, pentru că nu au existat instituții și administrație, cel puțin nu ni s-au păstrat izvoare scrise sau arheologice. Dacă vom compara Imperiul lui Burebista cu Imperiul persan al lui Darius I cel Mare, în cazul titanului pers, reforma administrativă a fost cea mai bine implementată reformă, a fost cu aceeași trăinicie ca și reforma religioasă și economică. Mai mult, în implementarea reformei politice, în componentele sale administrative și instituționale, Darius I și-a asociat armata,

militarizând administrația și instituțiile, ceea ce i-a asigurat succesul deplin și reformei sale militare. În cazul lui Burebista, reforma politică (ca și cea economică și militară) a fost cea mai șubredă, din cauza multitudinii privilegiilor tarabostes, indiferent de poziția lor geografică, privilegiile la care s-a renunțat doar parțial, fiind, mai degrabă, o renunțare pentru un interes comun care coincidea, decât din convingere.

Singura componentă care a atins succesul din reforma politică a lui Burebista a fost partea de *politică externă*. Relațiile puterii sale cu grecii, care erau un fel de aliați ai lui, i-au oferit deschidere către comerțul internațional. Cu grecii a avut și acorduri diplomatice, dacă ne gândim la Acornion. (Crișan 1975) De asemenea, prin intermediul aliaților greci, Burebista avea relații diplomatice și cu Roma din timpul triumviratului, ducând chiar tratative cu Pompeius, supranumit cel Mare, promițându-i acestuia ajutor dacic în războiul civil în care se confrunța cu Caesar. (Daicoviciu 1968, 108)

Succesul politicii externe se datorează exclusiv carismei și inteligenței celui mai strălucit dintre daci, Burebista, deoarece acesta a știut să facă o politică mare la nivel regional, și nu numai, fiind pe picior de egalitate cu mai marii lumii antice de atunci, romanii, cei care contau în lumea europeană, mai ales. După Roma, Dacia lui Burebista era cea mai importantă structură de putere din Europa, deoarece era un stat.

Relația cu Roma era una de supraveghere reciprocă, cu toate acestea, faptul că a fost unul dintre negociatorii care a ales tabăra lui Pompeius (Daicoviciu 1968, 108) demonstrează calitățile lui Burebista, de cel mai puternic lider regional, care dispunea și de forța militară cu care să intervină în conflictul dintre cei doi, foști triumviri, Pompeius și Caesar. Considerăm că Burebista nu a ales greșit între Caesar și Pompeius, optând pentru cel din urmă, deoarece la Roma, toată puterea era concentrată în mâinile lui Pompeius, așa că toate șansele de câștig le-ar fi avut Pompeius. Nimeni nu a intuit și nu s-a așteptat ca generalul Caesar să-și demonstreze genialitatea și carisma cu prilejul acestui război civil. El a avut viziunea frontierelor deschise ca și Burebista. Și tot ca Burebista, era un outsider, iar dacă, la Pharsalus, Pompeius ar fi apelat la ajutorul lui Burebista, probabil Caesar ar fi fost învins, căci el a învins printr-un artificiu genial. Așadar, din punct de vedere diplomatic, militar

și politic, Burebista a ales tabăra bine, alianța cu Roma nu era la îndemâna oricui, de regulă Roma se alia cu cineva, reciproca fiind o excepție, așa cum a fost excepția Burebista.

Cum a fost posibil negocierea cu Roma? Chiar negocierea la cel mai înalt nivel al ei am spune, pentru că Pompeius reprezenta statul roman, nu era o persoană fizică, aflată în conflict cu cineva, răspunsul ar fi datorită forței militare, dacii făceau des incursiuni de jaf în Moesia cu mult timp înaintea celor doi conducători, martor direct este nefericitul Ovidius, care, în opera sa, face referiri la expedițiile multiple ale dacilor peste Dunăre, și nu numai (Strechie 2017a, 199-216), demonstrând astfel că în regiunea Balcanilor dacii erau cei care contau.

Reforma militară a fost cea care nu a avut viață mai lungă decât cea a întemeietorului puterii unite a dacilor. Ea a funcționat pe durata campaniilor celtice, ca o consecință a reformei religioase mai mult, mai puțin ca un rezultat al camaraderiei de arme sau al unității de luptă. Campaniile celtice le vom descrie mai jos, ele au fost un punct comun de alianță, și nu de contopire între trupele lui Burebista și trupele tarabostes. Armata lui Burebista, care a fost vârful de lance al campaniilor celtice, și nu numai, era „oastea personală”, formată din „elemente naționale” și „mercenari traci”, de aceea conducătorul unei asemenea armate putea să decidă multe în regiunea în care își exercita puterea. (Crișan 1975, 163-171)

Strabon aprecia armata dacă a lui Burebista la 200.000 de militari, aspect considerat exagerat de unii istorici (Daicoviciu 1968, 107), dar Vasile Pârvan considera că este o cifră corectă, mai ales că reputatul savant considera că Dacia lui Burebista avea în jur de un milion de oameni (Crișan 1975, 168). Considerăm că nu este deloc exagerat numărul de 200.000 de oameni pentru trupele lui Burebista, în totalitatea lor, inclusiv cu cele ale tarabostes de pe întreg teritoriul, pentru că erau timpuri și societăți războinice, iar ocupația militară era una esențială, mai ales în cazul civilizațiilor indo-europene. În plus, era nevoie de trupe atât pentru campanii, cât și pentru asigurarea securității granițelor imperiului dac și pentru curtea regală.

Autoritatea regală a lui Burebista nu a fost completă, din cauza factorului militar, care, cel mai probabil, nu era unul unitar, adică toate trupele armate să fie în subordinea regelui, fiecare membru

al tarabostes avea propriile trupe, ceea ce a fost cea mai mare greșală a modului de conducere burebistan. Era necesar, pentru unitatea și pentru autoritatea regală, comanda unică a trupelor, care să fie exercitată de rege, tarabostes să îi fie supuși acestuia. Considerăm că eșecul imperiului lui Burebista s-a datorat lipsei controlului armatei tuturor dacilor. Burebista trebuia să interzică tarabostes deținerea trupelor personale, deoarece puterea stă în unitate, lucru demonstrat de romani, care s-au confruntat în trei rânduri pentru comanda unică a armatei. Din nou se evidențiază faptul că gruparea transilvană a dacilor, care dispunea de majoritatea resurselor de metale prețioase, își permitea cumpărarea de mercenari și de privilegii, care au determinat-o să trădeze regalitatea lui Burebista, posibil și să organizeze complotul de asasinare a vizionarului rege dac.

Campaniile de fondare a puterii tuturor dacilor

În timpul domniei lui Burebista, situația internațională din Antichitatea europeană era frământată de numeroase conflicte, migrații și ciocniri tribale. A fost un secol politic agitat pentru toată lumea, o confruntare pentru preluarea puterii, pentru revoluționarea sau păstrarea ei. Regiunea carpato - danubiano - pontică era la răscruce, în contextul mării migrații a celților/galilor, care se constituiau ca o amenințare certă asupra tuturor dacilor, mai ales că aceștia nu erau uniți. Burebista s-a ivit ca rege în acest context, el a fost cu adevărat unificatorul și apărătorul dacilor, în fața pericolului celt, care, în migrația lor și cu tehnologia militară de care dispuneau (celții/galii sunt întemeietorii civilizației fierului, fiind cei mai buni meșteri de arme inovatoare, pentru acele vremuri, din fier, foarte rezistente), ar fi putut ocupa toate teritoriile dacilor. Amenințarea celtică era una reală. (Daicoviciu 1968, 103)

Cum cea mai bună apărare este atacul, Burebista a pornit campania împotriva celților care migrau din patria lor, care ducea lupte cu Caesar, către Peninsula Balcanică, teritoriul dacilor era foarte propice pentru stabilirea celților. Dar lupii daci au acționat ca o haită și celții sunt zdrobiți, datorită lui Burebista în anul 60 î.Hr. (Marin 2010, 23-32). Boemia este eliberată de celți, Burebista ajungând până în Moravia de astăzi (Daicoviciu 1968, 103). În acest context, dacii ajung să se învecineze cu triburile germanice cu care nici nu

s-au confruntat, nici nu s-au aliat, deoarece nu aveau nevoie de aceste triburi pentru consolidarea puterii sale. Astfel, puterea lui Burebista se întinde în nord până în Carpații Păduroși și la izvoarele Dunării (Daicoviciu 1968, 104-107), teritoriul dacilor, așa cum a fost confirmat și de descoperirile arheologice. Nordul era astfel securizat, învingerea celților de către Burebista este cel mai mare succes din regiunea sud-est europeană, fiind la fel de importantă ca și campania lui Caesar, desigur *mutatis mutandis*.

După nord, vestul era securizat, având ca frontieră Dunărea și Tisa, sudul era străjuit de Munții Haemus și de Dunăre, rămănea estul care era controlat de coloniile grecești.

După cinci ani de la campania celtică, Burebista își începe campania de cucerire a coloniilor grecești de la Marea Neagră, colonii dorite și de Roma. Astfel din 55 î.Hr. până în anul 48 î.Hr. Burebista cucerește coloniile grecești de la Marea Neagră, ajungând în Iliria, lăsând necucerit doar Dionysopolis, cu care avea o veche alianță diplomatică și comercială. Astfel Olbia, Tyras, Histria, Tomis, Callatis, Odessos, Messembria, Apollonia și Olbia cad rând pe rând, și Burebista este recunoscut drept stăpân al acestora, ceea ce îi duce stăpânirea până la Nistru în est, având la sud-est vecinătatea Mării Negre. (Daicoviciu 1968, 106-107) (Daicoviciu 1971, 89-95)

Prin supunerea coloniilor grecești, Burebista asigură ieșirea la mare a Daciei și, totodată, o frontieră naturală a imperiului său. De asemenea, factorul economic era foarte important, comerțul pe mare era acum direct sub controlul dacilor, iar teritoriul dacilor era diversificat, cuprinzând toate formele de relief: munți, păduri, câmpii, ape curgătoare și mare, asemenea oricărui imperiu.

Succesul campaniilor lui Burebista se datorează și informațiilor. Faptul că a cunoscut situația din Roma, anume confruntarea dintre cei doi triumviri, denotă faptul că a avut infiltrați oameni care să îl țină la curent cu ceea ce se petrecea la Roma, ceea ce îl face un veritabil lider regional, și nu numai, pentru că Dacia lui nu era cu nimic mai prejos de Roma lui Pompeius. Era diferită de Roma visată de Caesar, dar de Roma veche, italică, reprezentată de Pompeius, era cam la fel.

Campaniile au fost, pentru consolidarea Daciei sale, planul lui de putere dus la îndeplinire, din păcate trădătorii cu viziuni înguste, supuși

lăcomiei și intereselor personale au curmat viața și astfel visul dacilor uniți. Asasinarea marelui Burebista a fost opera propriilor tarabostes, cel mai sigur nu a geților săi de dincoace de Carpați, ci a celor de dincolo de Carpați. Cel mai probabil facțiunea transilvană, care a avut și cel mai mult de profitat de moartea celui mai strălucit dintre daci, a săvârșit odioasa crimă. Istoria le-a plătit aspru această trădare, pentru că Dacia lui Decebal (trădarea repetându-se într-o oarecare proporție) a fost doar o parte a puterii lui Burebista, care nu i-a înglobat niciodată pe toți dacii, și din lipsa unității haitei, de lupi dacici, a fost doar o chestiune de timp și de tactică pentru a fi cucerită de romani. Dacia, care odinioară negocia cu Roma, a ajuns, din cauza trădării și blestematei foame de aur, să fie doar o provincie un secol după, așadar o umbră a marelui imperiu dac. Falia, care s-a format astfel prin trădarea tarabostes, între dacii din Transilvania și dacii liberi a fost de proporții uriașe, iar eliminarea celui, care, unind toți dacii, i-a apărat astfel (în primul rând, de la asimilarea lor de către celți, Burebista, intuind și pericolul roman, s-a poziționat ca un aliat cu Roma veche, italică, a lui Pompeius, pentru că aliații nu se atacă) a fost începutul sfârșitului pentru Dacia independentă. Lipsa unei facțiuni unioniste printre tarabostes, în totalitate geți și daci, a desăvârșit crima monstruoasă de eliminare a unirii neamurilor tuturor dacilor într-un imperiu. Odată cu Burebista, a murit cel mai îndrăzneț și de succes vis al tuturor dacilor: unirea.

Trădarea aceasta criminală s-a plătit de Dacia lui Decebal, după mai bine de 100 de ani, când dacii liberi nu au intervenit în conflictul dacilor din Transilvania cu romanii, deoarece dispăruse liantul, lupul alfa al lupilor daci, Burebista. Genialitatea atrage mai mult invidii decât adepți, ceea ce s-a întâmplat și în cazul lui Burebista.

Istoria nu relatează fapte de genul ce-ar fi fost, dacă Dacia lui Decebal în războaiele cu romanii era aceeași cu Dacia lui Burebista. Dar un răspuns este cert și pentru o astfel de speculație: Dacia lui Burebista ar fi rezistat Romei mai mult timp, iar dacă nu ar fi existat trădări pentru același aur și pentru interese mărunte ale unor lideri cu viziuni înguste, Dacia imperială ar fi fost un aliat al Romei, de tipul *socius et amicus* (aliat ca egal și prieten - n. trad.), și nu un stat clientelar sau o provincie.

Concluzii

Burebista a fost omul timpului său, el a fost nu numai contemporan cu Caesar, cu Pompeius și cu alții, el a fost egalul acestora. A creat, prin energia și voința sa, un imperiu la fel de important ca Roma republicană italică. A fost unificatorul și apărătorul dacilor, primul dintre toți tracii care a demonstrat că tracii sunt cei mai importanți, după perși, dintre neamurile indo-europene, că sunt o forță de care trebuie să se țină seama în regiunea europeană. Minimizat pe nedrept de istoriografia română actuală, Burebista a fost, este și va rămâne *cel mai strălucit, cel mai puternic și cel mai important* dintre toți tracii și dacii la un loc, așa după cum i-a fost și numele, un model de lider politic și militar, indiferent de timp. Moștenirea sa, lăsată dacilor și urmașilor acestuia, este unitatea, ideal pus în practică de el însuși prin faptele și prin viziunea sa.

BIBLIOGRAFIE

- Berciu, Dumitru. 1979. „Statul geto-dac făurit de Burebista.” *Buridava. Studii și materiale*, nr. 3: 7-10.
- Cicoare, Traian. 1977-1979. „Figura lui Burebista în Getica lui Vasile Pârvan.” *Memoria Antiquitatis, Acta Musei Petrodavensis*, Nr. IX-XI: 503-506.
- Crișan, Ion Horațiu. 1975. *Burebista și epoca sa*. București: Editura pentru literatură.
- Crișan, Ion Horațiu. 1979. „Statul dac centralizat și independent condus de Burebista.” *Acta Musei Porolisensis*, nr. III: 103-119.
- Daicoviciu, Hadrian. 1971. „Burebista și Drobogea.” *Pontica*, Nr. 4: 89-95.
- . 1972. *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
- . 1968. *Dacii*. București: Editura pentru literatură.
- Marin, Valentin. 2010. „Campania lui Burebista din anul 60 împotriva celților. Scurte considerații de ordin militar.” *Acta Moldaviae Meridionalis* XXXI: 23-32.
- Pârvan, Vasile. 1937. *Dacia. Civilizații străvechi din regiunile carpato-danubiene*. Traducere de Radu Vulpe după textul original francez. București: Asociația Academică „Vasile Pârvan”.
- . 1982. *Getica, o protoistorie a Daciei*. Ediție îngrijită, note, comentarii și postfață de Radu Florescu. București: Editura Meridiane.
- Petolescu, Constantin C. 2010. *Dacia. Un mileniu de istorie*. București: Editura Academiei Române.
- . 1995. *Scurtă istorie a Daciei romane*. București: Editura Didactică și Pedagogică R. A.
- Strechie, Mădălina. 2017a. „Dacii și lumea lor în Tristia și Pontica ale lui Ovidiu.” *Ovidiu, 2000 de ani de metamorfoze, Lucrările colocviului internațional, Receptarea Antichității greco-latine în culturile europene, Ediția a IX-a, 26-27 mai 2017*. Craiova: Editura Universitaria.
- . 2017b. „The Dacians, the Wolf Warriors.” Editor „Nicolae Bălcescu” Land Forces Academy. *The 23rd International Conference The Knowledge-Based Organisation*. Sibiu: „Nicolae Bălcescu” Land Forces Academy Publishing House. 369-375. <https://www.degruyter/view/j/kbo>.
- Valea, Mircea, și Anghel Nistor. 1995-1996. „Succinte considerații privind diferențierea socială în societatea geto-dacică în perioada Burebista-Decebal.” *Sargetia. Acta Musei Devensis* XXVI-1: 253-256.
- Vulpe, Radu. 1968. „Getul Burebista, conducătorul întregului neam geto-dac.” *Argesis. Studii și comunicări*. Muzeul Județean Argeș.